
VOJENSKÉ MÚZEJNÍCTVO

VOJENSKÉ MÚZEUM V MESTE ZANTE (LOTYŠSKO)

MARTIN KONEČNÝ

KONEČNÝ, M.: Military Museum in the Town of Zante (Latvia). *Vojenská história*, 3, 21, 2017, pp 120-125, Bratislava.

In the introduction of the published material, the author describes the battles in the Courland Pocket, which is presented in the specialized museum in the town of Zante, located in the central part of Courland. It lies to the north of a larger town of Saldus, on the route Saldus – Kandava, or Saldus – Tukums. The military museum is the dominant of Zante, *Kurzemesietokšnamuzejs* in Latvian. The museum exhibits a lot of rare military materials after the members of Wehrmacht and Red Army, who fought in the Latvian territory. The museum deposits and exhibits collections coming directly from the Courland battle fields and are bound to the military units deployed in this area. A minor part of the exhibition is dedicated to the World War 1 development in the Latvian territory and the evolution of the Latvian army in 1918 – 1945. Outdoors, the visitor may see various military machines of larger dimensions, mostly of Soviet as well as American origin. Also a replica of a World War 2 pillbox is made accessible. The hangars contain mostly military trucks as well as parts of vehicles and airplanes found in the Latvian battle fields. In addition, the running wheels and tracks from the legendary German tank, Tiger I, belonging to the panzer divisions stuck in the Courland Pocket, are waiting to be displayed.

Military Museology. Latvia. Military Museum in Zante. Military History Presentation 1918 – 1945.

V západnej časti Lotyšska sa nachádza oblasť Kurónsko (lotyšsky *Kurzeme*, nemecky *Kurland*), kde sa odohrávali jedny z najtvrdších bojov druhej svetovej vojny na východnom fronte.¹ V októbri 1944 sa Červená armáda prebila do oblasti litovského prístavu Klajpeda a odrezala nemeckú skupinu armád Sever (pozostávajúcu zo 16. a 18. armády) od ostatných nemeckých armád bojujúcich v priestore Východného Pruska.² V polovici októbra 1944 sovietske vojská obsadili aj lotyšskú Rigu a prinútili Nemcov

¹ Dôležitým prameňom k bojom v Kurónsku sú vojenské kroniky nemeckých divízií, ktoré boli nasadené v tejto oblasti. Dajú sa v nich nájsť detailné informácie, ktoré v iných materiáloch nie sú dostupné. Pozri napríklad: BIDERMANN, G.H...*und litt an meiner Seite. Krim-Kurland mit der 132. Infanterie-Division 1939 – 1945*. Reutlingen : Steinach Verlag, 1995. ISBN 978-3929652017; BREITHAUPT, H. *Die Geschichte der 30. Infanterie-Division 1939 – 1945*. Bad Nauheim : Podzun, 1955. ASIN : B0000BGTHE; HAUPT, W. *Die 81. Infanterie-Division: Geschichte einer schlesischen Division*. Eggolsheim : Dörfler Verlag, 2006. ISBN 978-3895553806; STÖBER, H. *Die lettischen Divisionen im VI. SS-Armee-korps. Die Kriegsgeschichte der 15. und 19. Division der Waffen-SS*. Osnabrück : Munin Verlag, 1981. ISBN 978-3921242445. K bojom v Lotyšsku pozri aj internetovú stránku www.kurland-kessel.de. Keďže príspevok je z oblasti muzeológie a jeho primárnym cieľom nie je podrobne zmapovať vojenské operácie v Kurónsku, nie je možné na tomto mieste podať komplexný prehľad literatúry k danej problematike.

² ROBERTS, A. *Ve vichru války. Dějiny druhé světové války v novém pohledu*. Praha : LEDA/Rozmluvy, 2010, s. 578-579. ISBN 978-80-7335-255-4.

(ale aj veľkú časť lotyšskej populácie, ktorá sa obávala návratu boľševikov) stiahnuť sa do Kurónska, obmývaného zo západu Baltským morom. V Kurónsku uviazlo vyše 30 nemeckých divízií vrátane dvoch divízií Waffen-SS, ktoré mali spolu okolo 200 000 mužov.³ Na obdobie dlhých siedmich mesiacov sa Kurónsko stalo poslednou baštou Nemcov vo východnom Pobaltí a Sovietskom sa ho nikdy nepodarilo dobyť.

Červená armáda podnikla v priebehu októbra 1944 až mája 1945 šesť veľkých ofenzívnych operácií, s cieľom prelomiť nemeckú obranu a obsadiť Kurónsko.⁴ Nemecká línia obrany viedla najprv južne od prístavu Liepaja cez mestá Vainode a Dobeles až na pobrežie Rížskeho zálivu východne od mesta Tukums. V priebehu neustálych bojov z nej Sovieti postupne ukrajovali, ale nikdy ju nedokázali definitívne prelomiť a vraziť klin medzi 16. a 18. nemeckú armádu. Nemci a Lotyši (v Kurónsku sa okrem lotyšských divízií Waffen-SS zapojilo do bojov aj množstvo príslušníkov domobrany) sa bránili tak urputne, že Sovieti aj napriek obrovským ľudským a materiálnym stratám zaznamenali v priebehu celých siedmich mesiacov len minimálne územné zisky. Až v apríli 1945 mali vo svojej moci významnejšie mestá Priekule, Vainode, Džukste a Dobeles.⁵ Prístav Liepaja však ostal v nemeckých rukách až do mája 1945, keď boli vojaci skupiny armád Kurónsko⁶ nútení kapitulovať. Približne 180 000 nemeckých vojakov putovalo do sovietskych zajateckých táborov; ďalšie stovky sa odmietli vzdáť, dezertovali a vytvorili spolu s lotyšskými partizánmi a nacionalistami tzv. lesné bratstvá.⁷ Tieto skupiny bojovali proti sovietskej moci partizánskym spôsobom ešte dlho po skončení druhej svetovej vojny. Poslední lesní bratia sa vzdali bezpečnostným zložkám Sovietskeho zväzu až v 70. rokoch minulého storočia.

Bojom v Kurónskej kapse (niekedy nazývaná aj Kurónska pevnosť či Kurónsky kotol) sa venuje špecializované múzeum v meste Zante, ktoré sa nachádza v centrálnej časti Kurónska. Leží severne od väčšieho mesta Saldus, na trase Saldus – Kandava, resp. Saldus – Tukums. Dominantou Zante je práve vojenské múzeum, v lotyšskom jazyku *Kurzemes cietokšna muzejs*. Otvorené je od stredy do nedele medzi 10:00 – 17:00, v zimnom prevádzkovom období (november – máj) je potrebné návštevy ohlásiť vopred. Nás sa ochotne ujal milý sprievodca, ktorý nám poukazoval nielen jednotlivé expozície, ale zobral nás aj do priestorov depozitárov, kde sa bežne návštevník nedostane. Podrobnejšie informácie o múzeu spolu s fotografiami vybraných exponátov si záujemca môže nájsť na internetovej stránke www.kurzemescietoksnis.viss.lv.

Múzeum svojou rozlohou nie je veľké, expozície sú prístupné na dvoch poschodiach v niekoľkých výstavných miestnostiach. Ukrývajú však mnoho vzácných militárií po príslušníkoch Wehrmachtu a Červenej armády, ktorí bojovali na území Lotyšska. Práve v tomto vidíme hlavné pozitívum – múzeum uchováva a vystavuje zbierky, ktoré pochádzajú priamo z bojísk v Kurónsku a viažu sa k vojenským jednotkám nasadeným

³ KONEČNÝ, M. Pevnosť, nebo past? Kuronská kapsa 1944 – 1945. In *Válka REVUE*, 10/2015, s. 29. ISSN 1804-0772. Všetky nemecké divízie sú prehľadne predstavené na internetovej stránke www.kurland-kessel.de.

⁴ Jednotlivé sovietske ofenzívy sú zdokumentované napríklad v spomínanej kronike STÖBER, H. *Die lettischen Divisionen im VI. SS-Armee Korps. Die Kriegsgeschichte der 15. und 19. Division der Waffen-SS*, ref. 1, s. 119–158. V uvedenej kronike sa nachádzajú aj podrobné vojenské mapy.

⁵ BIDERMANN, G.H. ...und litt an meiner Seite. *Krim-Kurland mit der 132. Infanterie-Division 1939 – 1945*, ref. 1, s. 133.

⁶ V januári 1945 premenoval Adolf Hitler skupinu armád Sever na skupinu armád Kurónsko (*Heeresgruppe Kurland*).

⁷ LOWE, K. *Krutý kontinent. Európa krátko po druhej svetovej vojne*. Bratislava : Premedia, 2014, s. 366–384. ISBN 978-80-8159-130-3.

v tejto oblasti. Historikom, ale aj nadšencom vojenskej histórie to umožňuje získať plastickú predstavu o tom, čím disponovali jednotlivé nemecké a sovietske divízie na sklonku vojny počas bojov v Kurónskej pevnosti. Menšia časť expozície je venovaná aj priebehu prvej svetovej vojny na území Lotyšska a vývoju lotyšskej armády v rokoch 1918 – 1945.

V exteriéri si návštevník môže prezrieť rôznu vojenskú techniku väčších rozmerov, prevažne sovietskej, ale aj americkej proveniencie. Sprístupnená je aj replika bunkra z druhej svetovej vojny a ak máte šťastie ako my, ukáže vám sprievodca aj hangáre s technikou, ktorá nie je zatiaľ prezentovaná verejne. V hangároch sa nachádzajú najmä vojenské nákladné automobily, ale aj časti z vozidiel a lietadiel nájdených na bojiskách v Lotyšsku. Okrem iného tu na svoje vystavenie po reštaurovaní čakajú aj pojazdové kolesá a pásy z legendárneho nemeckého tanku Tiger I, ktorým disponovali tankové divízie uviaznuté v Kurónskej pevnosti.

Hneď pri vstupe do výstavných priestorov vám vyrazí dych nemecké protiletadlové štvorhlavňové delo *Flakvierling 38* kalibru 20 mm. Jeho súčasťou sú aj zásobníky a muničné prepravky spolu s maskovacou celťou. V ďalšej výstavnej miestnosti sú inštalované ľahké i ťažké pechotné zbrane, prevažne samopaly a guľomety s kompletným príslušenstvom. Spomedzi nemeckých zbraní spomeňme samopaly MP 35 Bergmann a MP 40, útočnú pušku *Sturmgewehr 44* (Stg 44) a univerzálne guľomety MG 34 a MG 42. Vystavené sú aj ľahké guľomety ZB vz. 26 československého pôvodu, ktoré prebral Wehrmacht pod označením MG 26(t).⁸ Sovietske samopaly reprezentuje PPD-40, PPŠ-41 Špagin a PPS-43 Sudajev. Guľomety zastupuje ľahký DP a ťažký Maxim 1910/30. Zaujímavá je zbierka amerických zbraní používaných Sovietmi. Expozícii dominujú guľomety M1919 Browning, 30 caliber. Podľa stupňa opotrebovania hlavne oba zažili ťažké boje. Vystavený je aj ľahký guľomet BAR a samopal M1928A1 Thompson.

V expozícii venovanej nemeckej armáde nájdeme nielen kompletnú pechotnú výzbroj nemeckého vojaka na konci vojny, ale aj zbierku uniforiem, súčastí výstroja, telekomunikačnú techniku alebo vybavenie nemeckej poľnej nemocnice. Spomedzi vystavených zbraní je jednoznačne najvzácnejšia útočná puška MKb 42 (H), vývojový predchodca slávnej zbrane *Sturmgewehr 44*. Typ MKb 42 (H) dostali ako prví v nemeckej armáde príslušníci skupiny armád Sever v apríli 1943.⁹ Od ostatných vývojových typov sa líšil najmä tým, že naňho mohol byť nasadený štandardný bodák ako na opakovaciu pušku K98k. Vystavený kus je kompletný s bodákom i zásobníkom a nesie stopy dlhého používania na fronte. Zbierku nemeckých vojenských pištolí (P.08 Parabellum – známa pod označením Luger, Walther P.38, Walther PP) a pušiek (K98k, Gewehr 43) dopĺňajú aj protitankové zbrane Panzerfaust a Panzerschreck.

Vo veľkom množstve sú zastúpené aj súčasti výstroja nemeckého vojaka, v drvivej väčšine ide o nálezy priamo z bojísk v Kurónsku. Nechýbajú rôzne typy opaskových praciek a identifikačných známok, ale aj vyznamenania – Železný kríž a Rytiersky kríž. V časti miestnosti venovanej vybaveniu nemeckej poľnej nemocnice nájdeme výstroj a uniformu nemeckého zdravotníka a kompletnú zbierku liečiv, zdravotníckeho materiálu a chirurgických nástrojov, všetko zachované vo veľmi dobrom stave. Vystavené sú aj prenosné skladacie nosidlá a lampa používaná pri operovaní v poľných podmienkach.

Samostatná expozícia je venovaná aj Červenej armáde a prítomnosti Sovietov na

⁸ FRANCEV, V. *Československé zbraně ve světě. V míru i za války*. Praha : Grada Publishing, 2015, s. 103. ISBN 978-80-247-5314-0.

⁹ De VRIES, G. – MARTENS, B. J. *Německé útočné pušky. MKb 42, MP 43, MP 44 a Sturmgewehr 44*. Praha : Mladá fronta, 2014, s. 18-21. ISBN 978-80-204-2672-7.

území Lotyšska. V jednotlivých vitrínach je inštalovaný pestrý výber ľahkých i ťažkých pechotných zbraní, uniforiem, výstrojných súčastí i sovietskych vyznamenaní. Vystavené sú štandardné opakovacie pušky Mosin 1891/30, Mosin 1944 i verzia pušky Mosin pre odstrel'ovačov. Samonabíjaciu pušku SVT-40 dopĺňajú samopaly PPŠ-41 a PPS-43 spolu so sumkami a zásobníkmi. Bohatá je kolekcia pištolí a revolverov, zastúpené sú aj rôzne typy ručných granátov, protipechotných a protitankových mín.

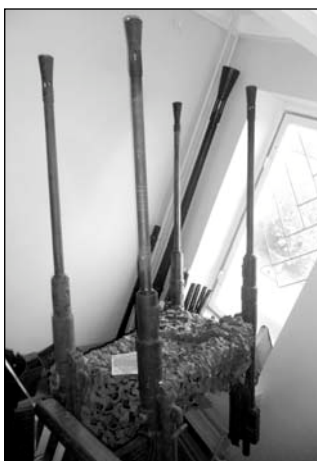
Po roku 1991 a páde Sovietskeho zväzu mohlo múzeum inštalovať expozíciu, ktorá približuje okupáciu Lotyšska Sovietmi. Nechýbajú predmety pripomínajúce kult osobností Lenina a Stalina, ale aj mapa gulagov v Sovietskom zväze s podrobnými zmienkami o tom, kde boli odvlečení obyvatelia Lotyšska. Zaujímavé, no väčšinou tragické, sú príbehy lotyšských legionárov a partizánov, ktorí bojovali proti Červenej armáde. Nájdete však len málo konkrétnych informácií o tom, že Lotyšská légia bola tvorená dvoma lotyšskými divíziami Waffen-SS (15. granátnická a 19. granátnická divízia).¹⁰

Z exponátov umiestnených v exteriéri priťahuje asi najväčšiu pozornosť sovietske lietadlo Antonov AN-2, ktoré sa však začalo vyrábať až po skončení druhej svetovej vojny. Aj vystavené tanky sú sovietskej proveniencie. Návštevník si môže prezrieť slávny stredný tank T-34/85 a ťažký tank IS-2. Nemecké tanky, obrnené transportéry alebo obrnené vozidlá múzeum nemá vo svojom fonde. Pritom v Lotyšsku boli nasadené aj nemecké tankové divízie, konkrétne 4., 12. a 14. tanková divízia a v úvodnej fáze bojov v Kurónsku na jeseň 1944 aj časť elitnej tankovej divízie *Grossdeutschland*.¹¹ Pamiatkou po tvrdých tankových stretoch sú aspoň nálezy z bojiska, napríklad kolesá, pásy alebo oceľové pláty z nemeckých tankov typu Tiger I a Panther.

Múzeum v meste Zante odporúčame do pozornosti každému návštevníkovi Lotyšska, ktorého zaujíma obdobie druhej svetovej vojny a najmä boje v Kurónskej pevnosti. Vystavené exponáty totiž pochádzajú priamo z bojísk na území Lotyšska alebo z nemeckých či sovietskych vojenských skladov. Múzeum dokumentuje a prezentuje vojenstvo na území Lotyšska od obdobia prvej svetovej vojny až po skončenie tej druhej a predstavuje skutočne širokú paletu ručných chladných i palných zbraní, uniforiem, vojenských pokrývok hlavy, výstroja, vyznamenaní i ťažkej vojenskej techniky.

¹⁰ BISHOP, Ch. *Divize Waffen-SS 1939 – 1945*. Praha : Svojtka, 2008, s. 142-143, 158-159. ISBN 978-80-7352-844-7.

¹¹ KONEČNÝ, M. Pevnost, nebo past? Kuronská kapsa 1944 – 1945, ref. 3, s. 29. Pozri aj www.kurland-kessel.de.

Nemecké štvorhlavňové
protiletadlové delo Flakvierling
38 kalibru 20 mm

Nemecké univerzálne guľomety MG 34 a MG 42 (v popredí)
kalibru 7.92 mm

Medzi vystavenými exponátmi nechýbajú ani zbrane americkej výroby: ľahký guľomet BAR a samopal
Thompson

Sovietsky ťažký tank IS-2
s delom kalibru 122 mm

Centrálne umiestnená nemecká útočná puška MKb 42 (H) kalibru 7.92 mm s nasadeným bodákom

Expozícia sovietskych zbraní zahŕňa najrozšírenejšie typy samopalov, pištolí a revolverov

Oceľová prilba M-42 lotyšského dobrovoľníka, príslušníka 15., resp. 19. divízie granátnikov SS

Časť výbavy nemeckého zdravotníka

Sovietske lietadlo Antonov An-2